EDITORIAL

Martirologia contemporană între memoria vie a trecutului recent și provocările ideologice ale prezentului

Oliviu BOTOI*

Încă de la începuturile sale, creștinismul s-a confruntat cu numeroase și diverse prigoniri și atitudini ostile din partea regimurilor politice ale vremii. Prin interdicții, privări de libertate, torturi fizice și psihice și chiar prin aplicarea pedepsei capitale în scenarii dramatice, autoritățile opresive au considerat că vor putea stopa răspândirea valorilor și principiilor creștine și, implicit, achiesarea unui model uman de viață într-o nouă expresie atitudinală marcată de iubire, compasiune, toleranță și altruism. Una dintre perioadele grele din istoria Bisericii din estul Europei, și nu numai, a fost cea a deținerii puterii politice de către regimurile comunist-socialiste care își manifestau ferm ostilitatea față de credința creștină și față de manifestările acesteia în spațiul public. În țara noastră și în statele vecine, după cel de-al Doilea Război Mondial s-au instalat aceste regimuri totalitare care au adus odată cu ele o nouă perioadă dificilă pentru creștinii practicanți care nu au

* Lector universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România.

cedat în fața ideologiei ateiste și și-au manifestat credința religioasă în mod public cu prețul libertății, demintății sociale și chiar vieții lor.

După anul 1989, odată cu căderea regimului comunist din România și din alte țări est-europene, a început să apară o literatură memorialistică a perioadei temnițelor comuniste¹, așezată în scris de mărturisitorii credinței din închisori, care au supraviețuit asprelor condiții. În acest context al primelor forme de expresie ale libertății de exprimare în noua democrație românească, s-a născut un interes aparte din partea istoricilor, teologilor, cercetătorilor și a unor oameni de cultură pentru promovarea unei memorii a martiriului din timpul regimului comunist prin intervievarea celor care au trecut prin experiențele nefaste ale arestărilor abuzive și torturilor inumane din detenție sau prin cercetarea fondurilor documentare ale arhivelor statului sau centrelor eparhiale². Astfel, s-a dezvoltat o bibliografie a martirologiei secolului XX și s-au organizat manifestări științifice³ în care au fost evocate figuri martirice ale trecutului recent și au fost dezbătute evenimente marcante și momente cheie ale istoriei comunismului.

Toate aceste demersuri au scos la lumină numeroase portrete mai puțin cunoscute și chiar necunoscute ale celor care au suferit în temnițele comuniste. Prin contribuția cercetărilor și a teologilor au fost identificați mulți clerici care au fost deținuți politici și au suferit pentru mărturisirea credinței lor, pentru propovăduirea

¹ Redăm câteva exemple: Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos – document pentru o lume nouă*, ediția a II-a, București, Edit. Bonifaciu, 2012; Gheorghe CALCIU-DUMITREASA, *Cuvinte vii – „a sluji lui Hristos înseamnă suferință!”*, Bacău, Edit. Bonifaciu, 2009; Aurel STATE, *Drumul crucii. Amintiri de pe front și din Gulaguri*, Pitești, București, Edit. Rost, 2013; Demostene ANDRONESCU, *Reeducarea de la Aiud. O radiografie memorialistică*, Pitești, Edit. Manuscris, 2018; Aspazia OȚEL PETRESCU, *Cu Hristos în celulă*, ediția a 2-a, București, Edit. Areopag, 2012; Lena CONSTANTE, *Evadarea tăcută – 3000 de zile singură în închisorile din România*, București, Edit. Humanitas, 1992 (și altele).

² *** *Sfântul închisorilor. Mărturii despre Valeriu Gafencu adunate și adnotate de monahul Moise*, ediția a doua, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2017;

³ Amintim în acest sens Simpozionul Național de Martirologie de la Aiud, ajuns la cea de-a IX-a ediție, și evenimentele memoriale cu caracter științific de la Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighetu Marmăției sau de la Memorialul Gherla.

valorilor creștine și pentru slujirea Cuvântului vieții veșnice. Astfel, au fost elaborate ample lucrări⁴ care prezintă date biografice și accente martirice din viața clericilor și credincioșilor care au fost întemnițați. Totodată, a fost analizată și perspectiva misionară a Bisericii în contextul dificil al vremurilor de atunci și modul în care a reușit să străbată cele patru veacuri de ateism ideologic⁵.

În acest context, Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, în parteneriat cu mai multe instituții și asociații (Muzeul Unirii, Consiliul Județean Alba, Fundația Aiud,) au organizat anual un simpozion de martirologie care s-a desfășurat neîntrerupt din 2012 la Memorialul de la Aiud. Rezultatul științific al acestor întâlniri culturale și memoriale a fost cuprins în paginile unei noi publicații intitulată *Caietele Memorialului Aiud*⁶ unde pot fi găsite o parte dintre prelegerile susținute în cadrul Simpozionului. Pentru cultivarea unei memorii a martiriului din temnițele comuniste, Facultatea de Teologie din Alba Iulia a reunit mai mulți cercetători din țară și din străinătate, care au abordat în cercetările lor de-a lungul vremii problematica martirajului și s-au confruntat cu provocările prezentului în ceea ce privește încercarea lor de a promova, descoperi și aduce într-un mod onest la lumină ororile comunismului.

Studiile acestor specialiști în domeniul martirologiei contemporane din spațiul est-european au fost publicate în acest număr tematic al revistei *Altarul Reîntregirii*. Temele abordate în

⁴ Adrian Nicolae PETCU, *Dicționarul clericilor și mirenilor ortodocși români mărturisitori în detenția comunistă (1945-1964)*, București, Edit. Basilica, 2017; Vasile MANEA, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2001; Grigorie BENEĂ (coord.), *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2017; Danion VASILE (coord.), *Din temnițe spre sinaxare*, Galați, Edit. Egumenița, 2008; Vincențiu DASCĂLU, *Gulagul în Sinaxare. Neomartiri din Rusia bolșevică (1917-1989)*, București, Edit. Lumea Credinței, 2013.

⁵ George ENACHE, *Biserica în comunism. Modele și mărturii*, București, Edit. Eikon, 2014; Radu PREDA, *Comunismul – o modernitate eșuată*, București, Edit. Eikon, 2009.

⁶ Oliviu BOTOI, Dragoș URSU (eds.), *Caietele Memorialului Aiud*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2019.

aceste studii aduc la lumină aspecte importante și inedite din viața unor nume de referință care au trecut prin experiența detenției comuniste: Adrian-Nicolae Petcu (*Închisorile ieromonahului Mina Dobzeu*), Maxim Morariu (*Nicolae Steinhardt – o contribuție românească la autobiografia spirituală*), Ioana Ursu (*De la ziaristică la mistică: identitatea creștină a lui Daniil Sandu Tudor*), Dan Tudorache (*Radu Gyr, de la „cântărețul oficial” al Mișcării Legionare la poetul rezistenței din închisorile comuniste*), Dragoș Ursu (*Bartolomeu Valeriu Anania și reeducarea de la Aiud. Noi contribuții documentare: dosarele Securității*). De asemenea, studiile de față prezintă radiografii complexe referitoare la paradigma regimului comunist din spațiul est-european și forme de exprimare a identității religioase într-un context politic nefavorabil practicării credinței: Rastko Jovic (*The Testimony of the Private and the Public in the Time of Socialism*), Andreea Preda (*Paradigma morții extatice. O comparație sugestivă*), Petru-Nicolae Buran (*Procesul lotului Rugului Aprins. Recursul – studiu de caz –*) și Călin-Emilian Cira (*Fragmente de viață parohială din zona Năsăudului între anii 1950-1961*). Datele prezentate în studiile elaborate de autorii prezentați, profesori universitari, cercetători științifici, istorici și doctoranzi, vor contribui la consolidarea bibliografiei privind martirologia din perioada comunistă și vor deschide noi perspective de cercetare a fenomenului carceral din istoria recentă a spațiului est-european.